

Bijlage 4: Kruidenrijk grasland in de bedrijfsvoering

Inventarisatie van lopende initiatieven kruidenrijk grasland

In bijlage 3 is een overzicht weergegeven van de van de verschillende initiatieven die zich landelijk of in Zuid-Holland bezighouden met het bevorderen van kruidenrijk grasland.

Naar aanleiding van de inventarisatie zijn interviews gehouden met experts die zich bezighouden kruidenrijk grasland en het bevorderen daarvan. Interviews zijn gehouden met: Louis Bolk Instituut, WUR, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, BoerenNatuur, LTO Noord, Zuid-Hollands Landschap en een biologische boer.

Tijdens deze interviews zijn verschillende onderwerpen besproken, zoals de voor- en nadelen van ontwikkeling van kruidenrijk grasland, kennisuitwisseling met betrekking tot het onderwerp en kansen en belemmeringen ten aanzien van de bevordering van kruidenrijk grasland in het agrarisch gebied.

Kruidenrijk grasland in de bedrijfsvoering

De animo voor kruidenrijk grasland is bij natuurorganisaties hoog, maar bij agrariërs doorgaans laag en gaat de ontwikkeling langzamer. Er is een cultuurverandering nodig om kruidenrijk grasland verder te brengen. Agrariërs staan wel open voor experimenten. Netwerkvorming, samenwerking en een bottom-up benadering zijn hier van belang. De interesse komt steeds meer, ook omdat melkbedrijven er meer waardering voor gaan krijgen zoals Friesland Campina met On the way to planet proof en Albert Heijn met hun Beter voor programma's. Dit bevordert de ontwikkeling van productief kruidenrijk grasland. Bij dit type kruidenmengsel blijft de productie van de koeien hoog¹.

Implementatie van kruidenrijk grasland verloopt langzaam, maar onder verschillende subsidieregeling, zoals Boerenlandvogels, zijn meer hectares kruidenrijk grasland ingezaaid. Binnen het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) worden ook botanisch graslanden gerealiseerd.

Het realiseren van kruidenrijk grasland op het agrarisch bedrijf vraagt investering van de agrariër en maatwerk, omdat elke onderneming en elke bodem anders is. Een agrariër heeft kennis en ervaring nodig. Welke kruiden zaai ik in, hoe zaai ik het in, op welke manier slaat dit aan en welk beheer moet toegepast worden om het in stand te houden (bemesting, beheersmaatregelen, alertheid op storingssoorten, zoals St. Jacobskruiskruid, Lidrus en Heermoes). Dit vraagt een bodem- en beheerplan waarin de agrariër gericht advies krijgt die van toepassing is voor zijn bedrijf en zijn grond.

Wat zijn de belemmeringen om kruidenrijk grasland te realiseren?

Momenteel zijn er verschillende belemmeringen waardoor natuurorganisaties en agrariërs langzaam kruidenrijk grasland realiseren, dan verwacht:

- De waardering is momenteel te laag: de huidige bijdragen vanuit het ANLb zijn te laag en de overeenkomsten worden gesloten voor een redelijk korte periode van 6 jaar. Deze korte duur van overeenkomsten zorgt ervoor dat agrariërs geen investeringen kunnen doen en onzekerheden hebben voor de toekomst.
- Productieverlies leidt tot minder inkomsten. Dit raakt de boer en zo lang er geen waardering (betaling) is voor de maatschappelijke diensten die hij verleent is kruidenrijk grasland voor de boer niet zo aantrekkelijk. De voordelen van kruidenrijk grasland, zoals een beter bodemsysteem, meer biodiversiteit en betere diergezondheid leveren kostenreductie op (minder bemesting en gewasbescherming noodzakelijk, lagere dierenartskosten), maar zijn minder duidelijk inzichtelijk te maken. Daarnaast heeft de ontwikkeling van kruidenrijk grasland en verbetering van biodiversiteit en bodemsysteem tijd nodig voordat resultaten duidelijk zichtbaar zijn. Melkveehouders willen hierdoor

---

¹ Janssen, P., J. Wagenaar, N.J.M. van Eekeren, H. Antonissen, 2020. Productief kruidenrijk grasland biedt kans. Louis Bolk Instituut, Driebergen. Antonissen agrarisch advies, Leende.

slechts een klein deel (10-20%) kruidenrijk grasland op hun bedrijf. De WUR geeft aan dat men wel tot 25% kan gaan zonder al te veel nadelige economische effecten.

- Het vraagt maatwerk, begeleiding en daarmee investeringen om agrariërs te helpen bij het opstellen van een bodemplan en beheerplan bij hun specifieke bedrijfssituatie om kruidenrijk grasland te implementeren.
- Verschillen van inzicht tussen de ecologen, natuurorganisaties en agrariërs, zoals over het aandeel kruidenrijk grasland en de aantallen en soorten kruiden. Deze onenigheid kan ervoor zorgen dat de energie verdwijnt en projecten geen doorgang vinden.
- De mestproductie in de veehouderij is hoog. Agrariërs willen de mest uitrijden over het land, maar kruiden hebben juist schrale omstandigheden nodig, waardoor het niet goed is veel mest uit te rijden. Het uitrijden van mest heeft een negatief effect op de stikstofproductie

Wat kan de provincie doen? Aanvulling op het handelingsperspectief in de brief.

- *Onderzoek starten naar de optimale mogelijkheden voor het toepassen van kruidenrijk grasland op de bedrijven.*

Mogelijke onderzoeksvragen zijn:

- Welk type kruidenrijk grasland is geschikt voor verschillende bedrijfstypen?
- Wat is haalbaar qua percentage kruidenrijk grasland op het agrarisch bedrijf (i.r.t. mestkringloop en bodemleven, etc.)?
- Doorberekenen van praktijkvoorbeelden om inzicht te krijgen in de balans tussen productie(verlies) en kostenbesparende voordelen.
- Daarnaast is het aan te raden om aannames over de voordelen van kruidenrijk grasland in onderzoek te valideren, zodat deze bevestiging krijgen.

- *Stimuleren van kennisuitwisseling.* Coördinatie van kennis(uitwisseling) over kruidenrijk grasland. De provincie kan kennisopbouw en -uitwisseling bevorderen, kennisinstellingen, overheden en ketenpartijen verbinden en samenwerking aanmoedigen tussen agrariërs.

Uit gesprekken met experts is gebleken dat er nog beperkte uitwisseling plaatsvindt tussen natuur- en landbouworganisaties met betrekking tot kruidenrijk grasland. Het is van belang dat hier verbinding komt, de provincie kan hierin een bijdrage in leveren.

Hierbij kan ook aansluiting gezocht worden bij onderwijsinstellingen. Het opnemen van natuurinclusieve landbouw en kruidenrijk grasland als onderdeel van het curriculum van het groene/agrarisch onderwijs kan kennisverspreiding over dit onderwerp vergroten. Binnen het project Life4All in de Alblasserwaard wordt bijvoorbeeld samengewerkt met het Wellantcollege. Als leerlingen en studenten straks doorstromen naar de beroepspraktijk in de melkveehouderij, hebben ze al kennis opgedaan over de toepassing van kruidenrijk grasland op het agrarisch bedrijf.